

УДК 378.14:004

DOI <https://doi.org/10.24919/2308-4863/44-2-24>**Тетяна КАТКОВА,***orcid.org/0000-0002-1051-4262*

доктор технічних наук, доцент,

професор кафедри кібербезпеки та інформаційних технологій

Університету митної справи та фінансів,

(Дніпро, Україна) *takit777@gmail.com***Петро БОДНАР,***orcid.org/0000-0001-9285-6516*

кандидат медичних наук, доцент,

доцент кафедри хірургії № 1 з урологією та малоінвазивною хірургією імені Л.Я. Ковальчука

Тернопільського національного медичного університету імені І.Я. Горбачевського

(Тернопіль, Україна) *edtiro.academy@gmail.com***Тетяна БОДНАР,***orcid.org/0000-0002-5507-5363*

кандидат медичних наук,

асистент кафедри хірургії № 1 з урологією та малоінвазивною хірургією імені Л.Я. Ковальчука

Тернопільського національного медичного університету імені І.Я. Горбачевського

(Тернопіль, Україна) *edtiro.academy@gmail.com*

ЦИФРОВА ТРАНСФОРМАЦІЯ УКРАЇНСЬКОЇ ВИЩОЇ ОСВІТИ: СУТНІСТЬ ТА ПРОБЛЕМИ КЛІПОВОГО МИСЛЕННЯ В УМОВАХ ПАНДЕМІЇ COVID-19

У статті охарактеризовано сутнісні характеристики кліпового мислення в системі вищої освіти. Реалії сьогодення (нове розуміння та використання інформатизації, пов'язане зі зміною формату навчання в умовах пандемії COVID-19) породжують нові грані процесу цифрової трансформації освітнього процесу. З одного боку, освітня спільнота констатує ризики, пов'язані з впровадженням навчально-методичних елементів, які формують кліпове мислення у студентів. З іншого боку, тенденції сучасного інформаційного соціокультурного простору диктують (почасти не залишаючи альтернативи) свої умови побудови освітніх програм, які базуються на швидкості та доступності необхідного для навчання контенту. Метою статті є вироблення методичних настанов, які дозволять збалансувати кліпове та системне мислення у здобувачів вищої освіти. Досягти поставлених завдань дозволило використання загальнонаукового методу аналізу інформаційної компоненти навчально-методичного забезпечення. Також у статті використано науково-філософський синергетичний метод, за допомогою якого актуалізовано міждисциплінарний підхід у вивченні кліпового мислення та перспектив його інтеграції до методологічних систем закладів вищої освіти.

Як результати авторами запропоновано використання комбінованої моделі, яка пропонує використання кліпового мислення поряд із системно-аналітичним усвідомленням навчального контенту. При цьому мають упроваджуватися чіткі регулятивні константи, які унеможливають домінування кліпового мислення у студентів. Йдеться про академічність навчального контенту (кліпове мислення формується виключно в рамках наукових знань), відповідальність усіх суб'єктів навчального процесу (науково-педагогічних працівників як тих, хто забезпечує контент, та студентів як носіїв кліпового мислення), добросесійність у використанні кліпового контенту (заборона антигуманістичних та неетичних елементів).

Ключові слова: кліпове мислення, навчальний контент, дистанційне навчання, інформатизація освіти, e-learning.

Tetiana KATKOVA,

orcid.org/0000-0002-1051-4262

*Doctor of Technical Sciences, Associate Professor;
Professor at the Department of Cybersecurity and Information Technology
University of Customs and Finance
(Dnipro, Ukraine) takit777@gmail.com*

Petro BODNAR,

orcid.org/0000-0001-6226-4296,

*Candidate of Medical Sciences, Associate Professor;
Associate Professor at the L. Ya. Kovalchuk Department of Surgery № 1, Urology,
Minimally Invasive Surgery
I. Horbachevsky Ternopil National Medical University
(Ternopil, Ukraine) edtiro.academy@gmail.com*

Tetiana BODNAR,

orcid.org/0000-0002-8943-2680

*Candidate of Medical Sciences,
Assistant at the L. Ya. Kovalchuk Department of Surgery № 1, Urology, Minimally Invasive Surgery
I. Horbachevsky Ternopil National Medical University
(Ternopil, Ukraine) edtiro.academy@gmail.com*

DIGITAL TRANSFORMATION OF UKRAINIAN FOOD EDUCATION: THE ESSENCE AND KEY ISSUES IF CLIP THINKING DURING COVID-19 PANDEMIC

The article characterizes the essence characteristics of clique thinking in the system of higher education. Realities of today (new understanding and usage of informatization, connected with change of format of learning in the conditions of pandemic COVID-19) generate new edges of the process of digital transformation of the educational process. On the one hand, the educational community states the risks associated with the introduction of educational and methodological elements that form clip thinking in students. On the other hand, the trends of modern information sociocultural space dictate (partly leaving no alternative) its conditions for building educational programs, which are based on the speed and availability of the necessary content for learning. The aim of this article is to develop methodological guidelines for balancing clip and systemic thinking in higher education applicants. The use of the general scientific method of analyzing the information component of educational and methodological support made it possible to achieve the set objectives. The article also used scientific-philosophical synergetic method which actualized interdisciplinary approach in studying clique thinking and the prospects of its integration into the methodological systems of higher education.

As a result, the authors propose the use of a combined model, which proposes the use of clique thinking along with system-analytical awareness of educational content. At the same time, clear regulatory constants must be introduced, which make it impossible for students to be dominated by clique thinking. It is a question of academic content (clip thinking is formed exclusively within the framework of scientific knowledge), responsibility of all subjects of educational process (scientific-pedagogical workers as providing content and students as carriers of clip thinking), virtue in using clip content (prohibition of anti-humanistic and unethical elements).

Key words: *clip thinking, learning content, distance learning, informatization of education, e-learning.*

Постановка проблеми. Цифрова трансформація – чи не найактуальніша ніша новачків в сучасній вищій освіті. Характерною ознакою цього процесу є всеохопленість усіх суб'єктів освітньої системи. Тотальний вплив інформації визначає форми сприйняття освітніх послуг та актуалізує ефективні методологічні настанови навчального процесу. Якщо раніше інформація формувала змістову компоненту навчання, то наразі вона впроваджує і форми навчання. Виходячи з реалій сьогодення, сучасна вища освіта постає перед двома проблемами:

1) дихотомія змісту та форми навчання, яка виражається в невідповідності між потребою

формування у здобувачів вищої освіти стратегічного аналітичного мислення та перевагами, які студенти отримують шляхом використання короткострокового ситуативного мислення;

2) синергетичний потенціал, який можливий за умови збалансування отриманого навчального контенту у форматі «сприйняття-аналіз-відтворення».

Кліпова культура як поняття була запропонована наприкінці ХХ століття, однак розуміння сутності цього явища змінюється доволі швидкими темпами в унісон із розвитком інформаційних систем сучасного світу. У системі вищої освіти кліпове мислення почало впроваджуватися

з розвитком телебачення та популяризацією засобів масової інформації. Зі стрімким поширенням INTERNET-середовища кліпове мислення не просто використовується як допоміжний елемент освітнього кластеру, а поступово стає повністю сформованим самодостатнім організаційним складником освіти в цілому.

Аналіз досліджень. Проблеми кліпового мислення в контексті трансформації вищої освіти варто виокремити в декілька кластерів. Сутність кліпового мислення розглядається у соціально-психологічному вияві (Соболева, 2019). Навчально-методичне обґрунтування формування кліпового мислення сформулювали (Косьміна, 2019), (Книш, 2019).

Особливості вияву кліпового мислення в студентів природничих, точних та гуманітарних спеціальностей знаходимо в працях учених (Фролова, Марченко, 2018), (Спіріна та ін., 2019). Окремо в літературі висвітлюється питання співвідношення позитивних та негативних проявів кліпового мислення (Гич, 2016).

Проблеми технологій e-learning висвітлені у працях (Чателера та Войсу, 2018), (Осмолик, 2017).

Мета статті – обґрунтування необхідності впровадження методологічних констант для врегулювання та контролю співвідношення системного та кліпового мислення в ході сприйняття навчального контенту.

Виклад основного матеріалу. Фундаментальна характеристика сучасного соціокультурного простору полягає в поєднанні двох тенденцій: технологізації та інформатизації. Поступово ці елементи завойовують ключові позиції у всіх сферах суспільного життя. Не став виключенням і освітній кластер. Зокрема, йдеться про вищу освіту, яка поступово позбувається традиційної лінійності свого розвитку, що проявлялася у сталості та академічності. На зміну приходить нелінійність з притаманною їй динамічністю. Цю динамічність якнайкраще здатні забезпечити потужне інформаційне середовище та відповідне технічно-цифрове оснащення. Разом із новими умовами формуються й нові складники навчального процесу, зокрема електронне навчання.

За визначенням UNESCO, e-learning тлумачиться як покращення та полегшення навчання за допомогою комп'ютерної техніки та мережі INTERNET (UNESCO-UNEVOC, 2014). Кліпове мислення – це мислення образами-картинками, емоціями, дуже часто зі свідомою відмовою від пошуку причинно-наслідкових зв'язків і відносин. В умовах дефіциту часу і зростання темпів життя таке мислення часто задовольняє нагальні потреби

людини. Але оскільки воно вступає до конфлікту із традиційною текстовою культурою, яка наразі лежить у основі вищої освіти, то наявність такого виду мислення варто розглядати як прояв сучасної кризи в освіті (Спіріна та ін., 2019: 63).

Дистанційна освіта узагальнює різноманітні форми організації навчання в так званому позааудиторному режимі. Наразі актуальними є on-line навчання, електронне навчання, опосередковане навчання, віртуальне навчання, web-навчання тощо (Chatelier, Voicu, 2018: 61). Віднедавна, з початком пандемії COVID-19, дистанційна освіта з допоміжного чи альтернативного варіанту навчального процесу трансформувалася в основний. Якщо раніше дистанційний формат дозволяв долати географічно-адміністративний та соціально-економічний чинники, то наразі це стало вирішенням загальноцивілізаційного виклику, перед яким постало людство в цілому і сфера освіти зокрема.

XXI століття презентувало людству велику кількість інформаційних та комунікаційних технологій та електронних цифрових пристроїв. Практично всі вони знайшли застосування в освітній галузі. Група дослідників (Kumar Basak et al., 2018) визначають три основних типи нового навчального процесу:

- 1) e-learning (електронне навчання);
- 2) m-learning (мобільне навчання);
- 3) d-learning (цифрове навчання).

Згідно із твердженням К. Осмолик, елементи електронного навчання дозволяють досягти вищих показників якості освіти завдяки:

- 1) впровадженню інновацій у вигляді прогресивних технологій;
- 2) вибору найбільш ефективного типу навчального процесу, який забезпечує розвиток здібностей та талантів студента, дозволяє повною мірою розкрити креативність мислення;
- 3) організації спільної освітньої діяльності (міжнародної, регіональної, професійної тощо);
- 4) безперешкодному доступу до інформації;
- 5) новинкам у світі технологій, які забезпечують технічне оснащення навчального процесу;
- 6) методичним рекомендаціям щодо управління освітніми процесами.

Сьогодні стає зрозумілим, що основним показником економічного розвитку суспільства слід вважати підвищення якості підготовки кваліфікованих спеціалістів у різних сферах суспільного життя. Якість освіти – головна складова людського капіталу – є фундаментальним елементом конкурентоспроможності та сталого розвитку країни (Осмолик, 2017). Кліпове мислення

почасти постає в авангарді фахової підготовки спеціалістів з певних сфер діяльності (ІТ, маркетинг, розважальна індустрія). При цьому актуалізується потреба контролю етичної компоненти освітньої підготовки.

Важливим аспектом у цьому плані є застосування регулятивної константи кліпового мислення, пов'язаної з доброчесністю. Пандемія COVID-19 змусила замислитися над багатьма аспектами, пов'язаними з етичними нормами. Ризики передовсім стосуються недопущення неетичних елементів до навчального контенту електронного навчання. Оскільки дистанційний формат навчання передбачає послаблення безпосереднього контролю з боку викладача, то на студента покладається більша відповідальність. Це стосується в тому числі й кліпового мислення. Студент, опрацьовуючи самостійно значний пласт інформації, зобов'язується діяти згідно із принципами доброчесності, що полягають у фільтруванні отриманого контенту та формуванні на його основі гуманістично орієнтованих висновків.

Наразі є дві діаметрально протилежні думки стосовно кліпового мислення, яке формується у студентів і використовується ними в навчальному процесі. Негативне тлумачення вказує, що такий тип мислення є фрагментарним та породжується хаотичною інформацією і в подальшому продукує такі ж хаотичні знання. Позитивне розуміння кліповості визначає його як особливий «квантовий» тип мислення. «Кванти думки відрізняються своєрідною завершеністю, цілісністю, образністю та яскравістю» (Гич, 2016: 40). Таке розуміння кліпового мислення повністю відповідає духу позитивізму, згідно з яким пропагується культ науки і знання в позитивному контексті, без обмежень у плані методів його здобуття. Згідно з позитивізмом доречно використовувати усі методи, які забезпечують отримання знання. Подальша обробка отриманих знань є вже наступним етапом здобуття знань, тому на першому етапі допускається (і навіть вітається) кліпове мислення як складник науково-освітньої парадигми.

У цьому контексті доречним є застосування однієї із запропонованих регулятивних констант навчально-методичного складника кліпового мислення, а саме академічності навчального контенту. Оскільки в умовах об'ємних потоків інформації є вірогідність пропустити ненаукові елементи, це може стати проблемою у вигляді формування хибних або антигуманних знань у студентів. Задля запобігання подібних недоліків вважаємо необхідним упорядкування джерел інформації, з якої формується кліпове мислення, з вилученням кон-

тенту, в якому наявні складники антинауковості.

Наявні протиріччя стосовно позиціонування «кліпового» мислення серед педагогічної спільноти, зумовлене традиційністю та консервативністю освітнього кластеру. Освіта в усіх її виявах не встигає за стрімкими перетвореннями, які притаманні інформаційному суспільству. Водночас користувачі кліпового мислення не розуміють сталості освітніх форм (Гич, 2016: 42).

Розуміючи навчально-методичні особливості формування кліпового мислення у студентів, нехтувати цим типом мислення було б неправильно. Варто виокремити цей тип мислення в окремий своєрідний стан сучасного мислення, розвиваючи його сильні сторони, та упереджувати негативні прояви. Аналізуючи негативні аспекти кліповості, маємо визнати, що вони характерні і для людей – прихильників традиційного системно-аналітичного типу мислення. Тому є всі підстави сприйняти кліпове мислення як даність, амбівалентну, природну зміну свідомості та мислення людини, яка потребує вивчення, розвитку та розповсюдження (Книш, 2018: 97).

Відтак актуалізується ще одна регулятивна константа кліпового мислення в освіті – відповідальність суб'єктів навчального процесу. Відповідальність полягає в дотриманні двох ключових параметрів. По-перше, лояльне ставлення до формування кліпового мислення як окремого самостійного елементу навчального процесу. По-друге, усвідомлення ризиків, пов'язаних із використанням кліпового мислення під час здобуття та надання освітніх послуг.

Поринувши в суперечку про позитивні та негативні прояви кліпового мислення в навчальному процесі закладу вищої освіти, ми забуваємо про абсолютно різні підходи у підготовці майбутніх фахівців в окремих кластерах наук.

Навчальний процес із використанням елементів електронного та дистанційного навчання передбачає здатність студента знаходити потрібну інформацію в найрізноманітніших її джерелах, формуючи мовну картину світу й визначаючи власну мовну ідентичність. Як зазначає В. Косьміна, формування понятійних і художніх концептів допомагає студентам із переважаючим кліповим типом мислення опанувати нову мову завдяки актуалізації комунікативності. Кліпове мислення для майбутніх гуманітаріїв забезпечує формування міжкультурної компетенції студентів (Косьміна, 2019: 77).

Згідно з психолого-педагогічним дослідженням, проведеним Соболевою, підтверджується наявність проблем у студентів у вивченні

дисциплін, що потребують розвинутого абстрактного та логічного мислення. Найяскравішим прикладом є філософські дисципліни. Дослідження демонструє, що за останні роки рівень засвоєння знань із цих дисциплін суттєво знизився. Такий феномен пояснюється неможливістю уявити філософські категорії у вигляді візуальних образів. Також студенти стикаються з проблемами під час підготовки науково-дослідних робіт, оскільки така форма навчання вимагає використання узагальненого логіко-формалізованого засвоєння, ступеневого і послідовного пізнання (Соболева, 2019: 89).

Методичні настанови навчального процесу у природничо-науковому кластері вищої освіти передбачають регламентованість та структурованість під час здобуття знань. Відсутність гнучкості позбавляє кліпове мислення перспектив у природничому напрямі. При цьому кліпове мислення може проявлятися як складник синтетичного мислення в ролі частки синергетичної міждисциплінарної методології освіти. Для синтетичного мислення характерні такі риси, як різноманітність, комбінування, експериментальність – всі принципи, які характерні й для кліпового мислення (Фролова, Марченко, 2018: 58).

Перспективами подальших досліджень вважаємо вироблення на основі регулятивних констант

кліпового мислення рівнів ефективності застосування кліпового мислення для окремих кластерів науки (природничих, точних, технічних чи гуманітарних).

Висновки. Сучасна система вітчизняної освіти перебуває у стадії становлення. Перспективи розвитку безпосередньо пов'язані з умілим використанням у навчальному процесі прогресивних інформаційних технологій. Пандемія COVID-19 стала лакмусовим папірцем проблем (організаційних та навчально-методичних), з якими стикаються заклади вищої освіти, забезпечуючи навчальний процес в умовах дистанційного навчання. Як виявилось, проблема не лише у формі подачі інформації. Головна проблема замаскувалася в аспекті сприйняття студентами знань через інформацію. Кліпове мислення, попри критику, продемонструвало свої переваги у плані динамічності сприйняття інформації в нестандартних умовах. Динамічність як ключова характеристика кліпового мислення забезпечує йому перспективи подальшого розвитку в навчальному процесі. Автори зробили спробу за допомогою регулятивних констант (академічність контенту, відповідальність суб'єктів, добросесність змісту) унормувати баланс кліпового та системного мислення.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Гич Г. «Кліпове мислення» молоді: друг чи ворог навчання. *Наукові праці Чорноморського державного університету імені Петра Могили комплексу «Києво-Могилянська академія»*, 2016. Т. 269. Вип. 257. С. 38–42.
2. Кныш І. «Кліпове» мислення учнів (студентів) як норма і умова сучасної освіти. *Світогляд – Філософія – Релігія*, 2018. Вип. 13. С. 89–100.
3. Косміна В. Формування концептів у навчанні студентів з кліповим мисленням. Викладання мов у вищих навчальних закладах освіти на сучасному етапі. *Міжпредметні зв'язки*. 2019. № 35. С. 70–79. doi: 10.26565/2073-4379-2019-35-06.
4. Спіріна І., Шорніков А., Тимофеев Р., Фаузі Є. Особливості викладання медичних дисциплін з урахуванням «кліповості» мислення студентів. *SWorldJournal*, 2019. Iss. 1, С. 162–167. doi: 10.30888/2410-6615.2019-01-01-006.
5. Соболева С. Кліпове мислення як соціально-психологічний феномен та його роль у навчально-пізнавальній діяльності студентів. *Теорія і практика сучасної психології*. 2019. № 3. Т. 2. С. 86–90.
6. Фролова Є., Марченко К. Когнітивні профілі студентів різних напрямів фахової підготовки. *Проблеми сучасної освіти*. 2018. Вип. 9. С. 49–59.
7. Kumar Basak S., Wotto M., Bélanger P. E-learning, M-learning and D-learning: Conceptual definition and comparative analysis. *E-Learning and Digital Media*. 2018. Vol. 15, no. 4. P. 191–216. URL: <https://doi.org/10.1177/2042753018785180> (date of access: 26.11.2021).
8. Chatelier G., Voicu I. E-Learning within the Framework of UNESCO. *The Fourteenth International Conference on eLearning for Knowledge-Based Society*, 2018. P. 61–68.
9. Osmolyk K. Influence of e-learning on the development of the country. *Open educational e-environment of modern university*. 2017. No. 3. P. 105–109. URL: <https://doi.org/10.28925/2414-0325.2017.3.105dv9> (date of access: 26.11.2021).
10. UNESCO-UNEVOC Promoting learning for the world of work. 2014. URL: <http://www.unevoc.unesco.org/go.php?q=e-Learning&context> (date of access: 26.11.2021).

REFERENCES

1. Hych H. “Klipove myslennia” molodi: druh chy voroh navchannia [“Clip thinking” of young people: a friend or foe of learning]. *Scientific works of the Petro Mohyla Black Sea State University of the Kyiv-Mohyla Academy complex*, 2016. Vol. 269. Iss. 257. pp. 38–42 [in Ukrainian]
2. Knysh I. “Klipove” myslennia uchniv (studentiv) yak norma i umova suchasnoi osvity [“Clip” thinking of pupils (students) as a norm and condition of modern education]. *Worldview – Philosophy – Religion*, 2018. No. 13. pp. 89–100 [in Ukrainian]

3. Kosmina V. Formuvannia kontseptiv u navchanni studentiv z klipovym myslenniam. [Formation of concepts in teaching students with clip thinking]. *Teaching languages in higher education at the present stage. Cross-curricular links*, 2019. No. 35. pp. 70-79. doi: 10.26565/2073-4379-2019-35-06[in Ukrainian]
4. Spirina I., Shornikov A., Tymofieiev R., Fauzi Ye. Osoblyvosti vykladannia medychnykh dystsyplin z urakhuvanniam “klipovosti” myslennia studentiv. [Features of teaching medical disciplines, taking into account the “clip” thinking of students]. *SWorldJournal*, 2019. Iss. 1, pp. 162-167 [in Ukrainian]. doi: 10.30888/2410-6615.2019-01-01-006
5. Sobolieva S. Klipove myslennia yak sotsialno-psykholohichni fenomen ta yoho rol u navchalno-piznavalnii diialnosti studentiv. [Clip thinking as a socio-psychological phenomenon and its role in the educational and cognitive activities of students]. *Theory and practice of modern psychology*, 2019. No. 3. pp. 86-90 [in Ukrainian]
6. Frolova Ye., Marchenko K. Kohnityvni profili studentiv riznykh napriamiv fakhovoi pidhotovky. [Cognitive profiles of students of different areas of professional training]. *Problems of modern education*, 2018. No. 9. pp. 49-59 [in Ukrainian]
7. Kumar Basak, S., Wotto, M., & Bélanger, P. E-learning, M-learning and D-learning: Conceptual definition and comparative analysis. *E-Learning and Digital Media*. 2018. Vol. 15(4). pp. 191–216. <https://doi.org/10.1177/2042753018785180>
8. Chatelier, G., Voicu, I. E-Learning within the Framework of UNESCO. *The Fourteenth International Conference on eLearning for Knowledge-Based Society*, 2018. pp. 61-68.
9. Osmolyk K. Influence of e-learning on the development of the country. *Open educational e-environment of modern university*. 2017. No. 3. P. 105–109. URL: <https://doi.org/10.28925/2414-0325.2017.3.105dv9> (date of access: 26.11.2021).
10. UNESCO-UNEVOC Promoting learning for the world of work, 2014. URL: <http://www.unevoc.unesco.org/go.php?q=e-Learning&context> (date of access: 26.11.2021).